

ПРОБЛЕМА ДИСТАНЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Застело А.О.

Україна, м. Запоріжжя,

Запорізький національний технічний університет

Специфічність міжсуб'єктної взаємодії у сучасному освітньому процесі обумовила необхідність емпіричного виявлення реальної проблематики психологічних основ цієї взаємодії. Ситуація, що склалась на сході України, наклала відображення на функціонування освітньої системи регіону та актуалізувала використання інформаційних технологій для збереження неперервності процесу навчання.

Наведемо результати проведеного нами дослідження щодо визначення особливостей освітньої взаємодії викладачів зі студентами за принципом дистанційного навчання, специфіки організації навчання.

Визначення особливостей освітньої взаємодії має забезпечити наявність актуальної картини щодо активності викладачів у мережі Інтернет, змістового наповнення системи дисциплін та ставлення до процесу дистанційного навчання.

Мережа Інтернет у різноманітті своїх ресурсів є сьогодні одним з основних засобів забезпечення освітнього процесу у дистанційній формі. Через неї здійснюється пошук та обмін інформацією, спілкування й надання певних послуг. З метою дослідження проблематики освітньої взаємодії в просторі дистанційної освіти було обрано метод незакінчених речень. Він визначається в сучасній психологічній літературі як такий, що дає змогу вивчати мотивацію, суб'єктивні стани, міжособистісну взаємодію. За допомогою якісної обробки методом контент-аналізу ми визначили особливості застосування ресурсів мережі Інтернет серед викладачів ВНЗ та специфіку освітньої взаємодії «викладач – студент» (ставлення, організація, взаємодія).

Використана методика містить в собі 30 незакінчених речень (додаток А), які поділені на дві частини: перша будується на необхідності продовжити декілька разів одне й те саме речення, а у другій частині подані одинарні речення, які згруповані відповідно до визначених особливостей освітнього простору за умов дистанційного навчання, відображених у когнітивному, емоційному та мотиваційному компоненті. У дослідженні взяли участь викладачі Класичного приватного університету, Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського, у загальній кількості 200 осіб.

Аналіз незакінчених речень методом контент-аналізу дає нам можливість визначення напрямів застосування ресурсів мережі Інтернет серед викладачів ВНЗ дає підстави стверджувати, що такі інформаційні процеси, визначаються як ті, що впливають та забезпечують основні види їх діяльності.

Отримані результати свідчать про загальну обізнаність про можливості мережі Інтернет серед викладачів ВНЗ, більше 75 % з них вільно використовують цю мережу, лише у 10 % виникають певні труднощі. Причому використання мережі гармонійно застосовується за всіма основними напрямками життєдіяльності.

Додатково кількісна обробка отриманих відповідей здійснювалася з врахуванням оцінки їх емоційного наповнення, у якій ми спиралися на розробки Д. Сакса, Г. Румянцева, Б. Додонова. Ми відзначили майже загальний емоційний нейтралітет в оцінюванні цих напрямів, що вказує на прийняття Інтернету як факту сучасного життя. Загалом, оцінка тверджень, як результатів може бути позитивною.

Аналіз результатів першої частини дослідження зумовив наступні висновки.

1. Викладачі вищого навчального закладу, як користувачі, характеризуються ознайомленістю з сучасними технологіями, пошуком додаткових ресурсів, робочих та інформаційних, задля урізноманітнення та розширення професійної діяльності, підвищення кваліфікації тощо. Тобто, можна стверджувати, що проблеми з боку необхідності долати особистісні труднощі включення до освітньої діяльності через мережі Інтернет не мають значного впливу.

2. Проблемними зонами й особливостями як під час організації роботи зі студентами в умовах дистанційного навчання, так і під час взаємодії з ними визначено, по-перше, визначення викладачами саме власної роботи (близько 60%) щодо змістовного наповнення й ефективного подання навчального матеріалу, по-друге, активність студента, якість забезпечення Інтернетом, зовнішні чинники. Викладачі відзначають, що більшою мірою (65 %) вони спрямовані не на забезпечення самостійної роботи студента, а на надання як найбільшого об'єму навчального матеріалу, застосовуючи усі можливі форми його презентації.

3. Більшість викладачів (понад 60 %) ставляться позитивно до опосередкованої дистанційної взаємодії із студентом, ця взаємодія є зручною, має доступний характер, має позитивні наслідки. Однак, тут же 78 % викладачів відзначають обмеженість навчальної взаємодії, вони зауважують, що вона має «специфічний характер», «новий і незрозумілий характер», «низьку результативність», «опосередкованість негативно впливає на взаємодію». Близько 45 % викладачів спрямовують свої зусилля на те, «щоб

студент не відчував, що навчається дистанційно», а 32 % викладачів зауважують, що будь-яка освіта має «бути частково очною».

4. Загальний аналіз дає змогу стверджувати, що, найбільш вираженими, за результатами обробки даних першого етапу дослідження, є практична спрямованість, яка має відображення діяльності щодо визначення самого її процесу, успішності виконання, труднощів, результативності. Спрямованість на самоствердження є менш вираженою, але займає значну частку серед результатів.

5. Представленість гностичних спрямовань у відповідях досліджуваних характеризує інтелектуальність почуттів, прагнення та задоволення потреби в знаннях. Гедоністична спрямованість є відображенням переживання задоволення потреби у комфорті і має певне протиріччя від позитивної оцінки до негативної, причому переважає негативна оцінка.

6. Отже, робота в мережі Інтернет для викладачів є здебільшого позитивно-емоційною, викликає інтерес, проте утруднена комунікативними й технічними особливостями користування. Серед основних утруднень роботи варто відзначити, по-перше, опрацювання великих масивів інформації, що потребує концентрації уваги та сформованості спеціальних навичок і знань, витрат часу. По-друге, опосередкованість взаємодії технічними засобами спричинює виникнення почуття незадоволеності, устремління організувати хоча б короткочасні, але очні сесії, необхідність у психологічній перебудові усєї діяльності, зміні стереотипів й відпрацьованих форм роботи.

Аналізуючи результати другої частини дослідження ми дійшли наступних висновків.

1. Лише незначна кількість досліджуваних відзначають власне розуміння тих вимог, що до них висувають у організації та змісту діяльності. Значна кількість викладачів (близько 75 %) відзначають значущість власної участі й відповідальності перед суб'єктами освітнього процесу, стосовно ефективності розуміння навчального матеріалу студентами. Також зазначено важливість регулювання діяльності студента задля того, щоб спрямовувати його дії в межах навчального плану, шляхом самостійності виконання завдань й опрацювання навчального матеріалу.

Більшість досліджуваних, визначаючи проблеми розуміння роботи за дистанційною освітою, визначають як недостатність власних знань та вмінь для роботи, опосередкованої технічними засобами, так і утруднення у розумінні діяльності студентів. Акценти усвідомлення ситуації дистанційної роботи зі студентами дають

нам основу стверджувати, що лише незначна частина досліджуваних (близько 20 %) може оцінити особливості процесу навчання студентів за своїми дисциплінами та проаналізувати хід їх мислення.

Актуалізується проблема ідентифікації студента та визначення рівня самостійності виконання завдань, що утруднює розуміння особливостей мислення студента, бо воно не має достатнього відбитку на саме власних напрацювань під час навчання; проблема розуміння мотивації навчання за такою формою, зважаючи на те, що деякі студенти не виконують завдання вчасно і самостійно; проблема роботи студентів з великою кількістю інформації, яку вони використовують для самостійної роботи та виконання завдань, оскільки не завжди можуть надати достовірну інформацію.

2. Варто зазначити, що близько 16 % досліджуваних відзначили, що у дистанційній роботі, спілкуванні, взаємодії зі студентами їм всього вистачає.

Зважаючи на організацію роботи за дистанційною формою досліджувані вказують на певну ефективність забезпечення методичної роботи з наповнення дисциплін. Деякі досліджувані у більш розвернутих відповідях зазначили, що їм не вистачає безпосереднього спілкування зі студентами, тому що жива мова викладача більш чітко відображає хід його думок та тверджень. Також не вистачає очного контакту, емоцій та емоційної віддачі, та врахування невербальних виявів, які супроводжують сприйняття інформації, що надає викладач.

Так, до перешкод в узагальненому виді можна віднести такі: ставлення до студентів як до інакших; перехід на особисте; надлишок інформації; відкрите змушення; блокування прагнення до навчання; неконструктивне та нелогічне подання матеріалу.

3. Досліджувані у своїх висловах приблизно у рівних частках віддали пріоритет переживанням відносно самих себе (йду в ногу з часом, допомагаю іншим, зацікавленість, зручність, відсутність давлення роботи, робочий настрій, свободу, безпеку, дискомфорт тощо) та відносно студентів (нічого не вчать, зацікавленість, здібності, емоції тощо).

Визначена цікава тенденція: безпосередня робота зі студентами викликає більше негативних емоцій (у 74 %), порівняно з позитивними. Узагальнене ставлення до дистанційної роботи зі студентами взагалі отримало негативну емоційну оцінку як самої ситуації навчання (незручність, дискомфортне, тяжко тощо), так і самих

студентів (їх відстороненість від процесу, небажання працювати, халтурою заробити диплом тощо)

Отже, аналіз результатів дослідження за трьома компонентами освітньої взаємодії в просторі дистанційної освіти дає нам можливість окреслити основні проблемні зони. Так, основною проблемою є опосередкованість передачі інформації між суб'єктами освітнього процесу – викладачем та студентом. Ще однією проблемою, яка є логічним витокком з основної є визначеність особи студента, самостійність його роботи, взагалі його цілі й прагнення. Також, можна окреслити проблемність роботи з інформацією, оскільки не завжди є можливість надати повне інформаційне забезпечення дисциплін та неможливо обмежувати студентів лише тією інформацією, що є на сайті дистанційної освіти. Визначені проблемні особливості є перешкодами у реалізації позитивних цілей викладачів у організації простору взаємодії суб'єктів освіти за умов дистанційної освіти.

Проблеми та перешкоди, що виникають саме у зоні міжсуб'єктної взаємодії, на нашу думку, спричиняють перш за все руйнування екосистеми освітнього простору, а відтак вимагає розробки забезпечення екологічності освітньої взаємодії, як основи психологічного збереження цілісності особистості студента та викладача дисциплін за дистанційною формою.